

Predvsem naj mi bo dovoljeno pojasniti položaj pešpolka št. 97, v katerem se je nahajal ko je pričela Avstrijska armada razpadati, ter si je polk moral na svojo roko izkati pot v domovino. Sedež polka se je nahajal v Virzuli, posamezni oddelki pa so bili raztreseni ob železniški progi Tiraspol - Razdelnaja - Birzula - Golta / Oldiepol/

Da bo položaj polka takoj bolj razviden, prilagam geografično skico, ki naj služi vrazumevanje položaja.

Vedina polka je opravljala na železnici varnostno službo. Nekateri polki oddelki pa so bili razpuščeni po bližnjih krajih. Priponiti je zlasti tudi, da se je nahajala v mestu Balta /Glejkico/ takozvana "Ausbildungsgruppe" domobranskega pešpolka št 5, dočim se bili na postaji istega imena oddelki pešpolka št. 97. Ker je moštvo

Ker je moštvo, raztreseno ob več 100 km. dolgi železniški progi na lastne oči gledalo ves razpad Avstrijske armade ter bilo priča, kako so se madjarski polki vozili proti domu, je bilo nujno potrebno, da se polk zbere v enem kraju od koder naj bi se skupno vrnil domov. Ker se tedanji polkovni poveljni podpolkovni Rozeneg ni upal samostojno nastopiti, ter polk na svojo odgovornost koncentrirati na eni točki, je prevzel polkovno poveljstvo poročnik Olut, ter dal povelja naj se polk izbere v Tiraspolu.

To je treba pripomniti da je imel Plut vse to že prej pripravljeno ter da je že prej zlasti podčasnike informiral kot da je za prehod preko Rumunije vse poskrbljeno. Nekaterim iz med častnikov se je pot preko Rumunije sicer ni zdela najprimernejša in tisti dan ob prevratu pri pelku / xxi. ali 3. ali 4. novembra/ so se poleg podpisanega peljali iz Žerebkovega v Birzulo k polkovnemu poveljstvu nekateri častniki /Fran Petrič, nadporočnik Jožef Prochaska, poročnik Ludyig Vazzac, vojni kurat Pavel Žagar/ z namenom, da pregovorijo pokolno vodstvo naj se polk vrne v domovino po isti poti po kateri so se vračali vsi drugi, nameč preko Podveločiske inx skozi Galicijo koder bi pač najbolj kazalo.

Teda v Birzulin pri polkovnem poveljstvu so te častnike informirali na eni strani tako, da na vrnitev preko Podvolociske še misliti ni bilo

na drugi pa da je za pot preko Rumunije vse pripravljeno. Nadporočnik Plut je govoril, da prično v 3 dneh Ukrajinski železničarji s popolnim štrajkom kateremu se bo pridružila tudi oborožena vstaja proti Avstrijem. Vse to je po njegovih trditvah izvedel izpopolnoma zaupnik in verodostojnik virov tako, da o resničnosti teh trditev ni bilo mogoče dvomiti. Ker je na drugi strani Plut razvil popolnoma spremljiv načrt o vrnitvi preko Tiraspolja ter je naslikal položaj z ozirom na Romunijo kot da bi imel že trdne zagotovilo, da se bo mogel transport vršiti brez kakršnenkoli zadržkov. Ker je bilo zgoraj imenovanim častnikom mnogo na tem, da se vrne polk res po najkrajši poti in sdržen kot enota, ki bi mogla eventualno v domovini takoj nastopiti službo ter so Plutovim obljubam verjeli ni nihče niti ugovarjal, ter predlagal pot, ki se jim je prej zdela najbolj primerna. Zato so se vrnili ter pripravljali v Žerebkovem transport, ki je kot zadnji odpeljal popolnoma po Plutovem načrtu v Tiraspol kamor je 12. novembra došpel.

Predne omenim dogodke od prihodu zadnjega transporta v Tiraspol morem še ugotoviti, da je Plut pred odhodom polkovnega poveljstva iz Birzule v Tiraspol telefonično sporočil v Žerebkovo, kjer se pripravlja zadnji transport, da je za prehod preko Romunije vse pripravljeno ter da tamkaj čaka že 5 ali 6 železniških garnitur, katerimi se takoj odpeljemo proti domu.

Take in podobne obljube ter zagotovila s katerimi nastoji Plut prepričal, da je vse urejeno, zlasti da se je dogovoril glede prehoda tudi že z Romunskimi zastopniki so bile krive, da so je kakor vsi drugi, tudi zadnji transport pripeljal v Tiraspol s skladom s trdnim prepričanjem, da bo lahko koj naslednji dan prestopil Rumunsko mejo. Dokaz za to naj bo dejstvo da se je vodja zadnjega transporta nadporočnik Prochaska v Tiraspolu s poslajanačelnikom celo pogajal, da bi dovolil transportu ostati čez noč v železniških vozovin, ter zlasti, da ne bi bilo treba razložiti trena in provijanta, češ, da se bo drugi dan gotovo dalo doseči da bodo Ukraineri svoje železniške vozove pustili čez mejo v prvo Rumunsko postajo Benderi, ter ne bi bilo treba vsega provijanta spravljati z navadnimi vozovi čez mejo.

Enako ali vsaj podobno se je godilo nadporočniku Mateku, na katerega se je Plut v svojem dopisu Slovenskem narodu z dne januarja sklicuje. Nadporočnik Matek je zbral svoj bataljon v Tigrarspolu kot prvi. Tudi on je mislil da je za prehod vse pripravljeno, toda namesto transportnih sredstev in Rumunov, ki naj bi jih prijazno sprejeli, so zadeli on in njegovo moštvo na meji ob Rumunsko vojaštro, ki je bilo alarmirano, da zabrani polku prehod oziroma, da ga ujame in razoroži.

Izkazalo se je, da Rumunski general na katerega se je Plut skliceval češ, da je obljubil prost prehod preko Rumunije sploh ne eksistira, oziroma da ni Plut žnjim še nikdar govoril.

Umevno je, da je bilo moštvo vsled tega že tegaj nevoljno in razburjeno vendar pa se je vdalo vplivu slovenskih častnikov - častniki nemške narodnosti so bili ob prevratu odstavljeni - ter je mirno čakalo da pride obljubljeni general ter dovoli prehod. Potekel je teden in še več toda "Bajnega generala" kakor ga je poročnik Vzzaze v eni izmed ne redkih književnih med častniki in Plutom imenoval, le ni hotelo biti od nikoder. Izkazalo se je, da so bile vse prejšne Plutove obljube izmijene ter da se je dejanski še le potem pričel pogačati radi prehoda ko je bil že ves polk izbran v Tigrarspolu. Pogovori so se vršili delj časa in končno so se Rumuni izjavili, da so pripravljeni pustiti transport čez njihovo ozemlje, toda le pod pogojem ako polk odda vse konje ves tren in vse orožje. Moštvo je bilo s tem zadovoljno ker je vsak trezen človek takrat spreviabil da bo absolutno ne mogoče prenesti orožje v njihovo domovino čez toliko držav, in naravno ne pusti nobena država tuje vojaštva tu. je države čez njihovo ozemlje.

Med tem je prišla v Rumuniji mobilizacija ter 14 dni ni bilo misliti umljivi na prehod. Kljub se je razburjenosti moštva, ki se v svojem pričakovaju in zaupanju v Plutove obljube tako kruto varalo se je častnikom posrečilo ohraniti toliko reda in discipline, da se je delitev polkovnega premoženja med italijanski oddelek / 1 bataljon / ter slovensko večino / 2 bataljon pravilno in u redu izvršila.

Grozila pa je še iz druge strani velika nevarnost. Zaloga provijantna se je krčila in bati se je bilo v najkrajšem času neizprosne lakote. Plut se za vse to niti zmenil ni, in da ni takratni provijantni častnik polka nadporočnik Jožef Prochaska z odločnim nastopom pri magistratu v Tirarspolu dosegel glasom, da je mesto dajalo polku po maksimalnih cenah vsak dan večjo množino sočivja, ki ga je moralo samo mnogo dražje kupovati, ter da so zamenjali pri Mestni banki dnevno 40.000 K.- po kurzu 1 K.- je 45 kopejk, dočim je bil običajni kurz le 30 do 35 kopejk bi bila tiste dni polkovna blagajna popolnoma prazna in v skladisču le še za par dni živil. Z ozirom na ta položaj so zlasti sledeči častniki XXXXX nadporočnik Franc Petrič nadp. Jožef Prochaska por. Vazzac voj. kurat Žagar, por. Vinko Stopar in tudi drugi Pluta svarili naj vrnitve ne zavračuje temveč naj stori vse kas se sploh da stoisritda se polku odpre ena ali druga pot proti domu. Za vse to opomine je bil Plut in šele na nasvet srbskega polkovnika Hadčiča, vojaškega atacheja pri srbskem poslaništvu v Jassiy, ki je svetoval deputaciji slovenskih častnikov obstoječih iz g. Milan Plut, nadp. Jožef Prochaska, voj. kur. Žagar, naj se polk vrne čez Odese domov se je XXXX navidezno resnejše lotil vprašanja kako spraviti polk domov, da tega ni resno mislil priča najbolj vestno, da je bil XXXX močno razburjen, ker je slučajno nayzoči nadp. Petrič izjavil zastopnik ed srbskega poslaništva ko je prišel izposlovat, ali bi bil polk poraben za službo v Ukrajini, da imajo ljudje samo en cilj to je vrniti se kar najhitreje domov in, da je s disciplino pri polku pri kraju.